

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ 2000 РОКУ В ПОЛЬЩІ ТА ВСТУП КРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Аналізуються результати президентських виборів 2000 року в РП та друга перемога О. Квасневського. Розглядається процес вступу Польщі до Євросоюзу, як один із пріоритетів зовнішньої політики кінця 1990-х – початку 2000-х років.

Ключові слова: президентські вибори, зовнішньополітичні пріоритети, Європейський Союз, регіональне лідерство.

Одним із актуальних питань сучасної історичної науки є вивчення процесу європейської інтеграції. В контексті очікуваного підписання Угоди про асоціацію Україна - ЄС в ході головування Литви на саміті «Східного партнерства» в листопаді 2013 року у Вільнюсі, особливий інтерес викликає досвід центральноєвропейських країн у цьому напрямку. Польща належить до постсоціалістичних країн, що переорієнтували свою зовнішньополітичну діяльність наприкінці ХХ століття та обрали західноєвропейський шлях державного розвитку.

Деякі питання євроінтеграційного поступу країн Центральної і Східної Європи, в т.ч. РП висвітлені в дослідженнях вітчизняних науковців Кіш Є., Ковальової О., Чорної Н. [1; 2; 3]. Політичній персоні О. Квасневського, як архітектора нової зовнішньої політики Польщі присвячена робота О. Звягіної [4]. Досить ґрунтовно розкрита проблема інтеграційної стратегії в наукових розвідках таких польських істориків та політологів, як Белень С., Венерська М., Цьок С. [5; 6; 7]. Але фактично відсутнім в багатьох працях є аспект вступу Польщі до ЄС в контексті перемоги на президентських виборах 2000 року О. Квасневського.

Криза і розпад тоталітарних політичних устроїв у країнах Центральної та Східної Європи призвела до зміни їх зовнішньополітичного курсу і була початком складного й тривалого процесу перетворень в усіх галузях суспільних відносин, що отримав назву системної трансформації. Результатом демократичних змін у Польщі стали не тільки кардинальні суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, але і зміни принципового характеру в системі міжнародних відносин.

Польська держава, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., приділяла велике значення розвитку регіонального та міжнародного співробітництва, що відіграло позитивну роль в процесі європейської інтеграції (участь у Вишеградському об'єднанні, Раді держав Балтійського моря, співпраця з ОБСЄ, НАТО, Радою Європи тощо).

Аналізуючи процес інтеграції Польщі до ЄС, Ложечкін В.С. зазначає, що його можна умовно розділити на чотири етапи. «Перший починається у 1989 р. – з моменту підписання Договору про торговельну і економічну співпрацю між Польщею і ЄЕС і закінчується в 1991 р. підписанням угод про асоційоване членство країни в Співтоваристві. Цей етап характеризується початком діалогу та включенням Польщі в орбіту економічної політики ЄЕС. Другий етап тривав до 1998 р. В цей час сторони вже чітко визначають цілі та завдання на шляху до більш глибокої інтеграції. Третій етап припадає на 1998 – 2002 рр., коли проводяться офіційні переговори щодо членства РП в ЄС. Останній, четвертий етап, є періодом ратифікації досягнутих домовленостей. Завершується він 1 травня 2004 р., коли країна набула повноправного членства в ЄС» [8; с.53].

За першого терміну перебування при владі президента РП О. Квасневського, починаються офіційні переговори відносно членства в ЄС. В 1998 році польський уряд приймає Національну стратегію інтеграції, в якій було підсумовано вже реалізовані інтеграційні заходи та визначені конкретні дії на 1998-2002 рр., які б дозволили Польщі наблизитися до Євросоюзу.

О. Квасневський підтвердив свою популярність в Польщі на чергових президентських виборах 2000 року. Офіційною реакцією на другу перемогу Квасневського були поздоровлення голови Єврокомісії Романо Проді, що свідчить – ця перемога не була несподіванкою для Брюсселя. Квасневського характеризували в Брюсселі як харизматичного політика, прихильника

входження Польщі до ЄС і як президента, який вміє переконувати в цьому поляків. Тож, в ЄС не сумнівались, що суспільне життя Польщі і надалі успішно трансформуватиметься в європейському напрямі.

Треба зауважити, що перемога Квасневського означала нормальні стосунки із сусідами, а в першу чергу з Україною, що є немаловажним, з огляду на взаємні кривди та нагромадження історичних звинувачень, які довелось і ще доведеться ще долати обом країнам. Нова сторінка історичних зв'язків українського та польського народів пов'язана з процесом формування та реалізації стратегічного партнерства в умовах розгортання європейської інтеграції. Варшава була однією з перших східноєвропейських столиць, яка почала інтенсивно розвивати договірно-правову базу двосторонніх відносин із Києвом, після здобуття Україною незалежності.

Успіх у проведенні радикальних економічних реформ змінив структуру польської економіки, переорієнтував її головні ринки збуту на Захід. Водночас східні воєводства стали воротами на український ринок. Нетреба забувати також, що Польща є основним центральноєвропейським економічним партнером України. З цієї позиції немаловажним є відношення того чи іншого президента до нашої держави. І тут потрібно додати, що міцну базу для розвитку стабільних взаємовідносин між нашими державами заклав постійний політичний діалог на вищому рівні, неостанню роль в якому відігравав будучи на посаді президента О. Квасневський.

Як зазначає доктор політичних наук Л. Чекаленко, президент Квасневський «проводив чітку лінію на підтримку України і очак Заходу: українська тема порушувалась ним під час досить частих зустрічей з Президентом США, за лобюванням якого Польща успішно просувалася в європейські та євроатлантичні структури. Таким чином зміцнення українсько-польських відносин у роки незалежності позначилося підтримкою України під час її міжнародної ізоляції, спричиненої як наслідками дезінтеграції Радянського Союзу, так і міжнародними політичними кризами (касетний скандал, «кольчужна» справа тощо)». Позиція РП у цьому контексті дійсно характеризується виваженістю та далекоглядністю [9].

Польща знаходилась у важкій фазі завершення переговорів з Європейським Союзом, і її керівники повинні були проводити ясну однозначну політику, щоб відстояти польські інтереси. Партії, що ведуть свій родовід від «Солідарності», керуючи урядом країни, більше займалися вирішенням внутрішніх конфліктів, ніж розробкою ясної концепції чи пропозиціями рішень стосовно майбутнього Польщі. Олександр Квасневський же виявився постаттю, яка інтегрує суспільство та дає полякам певне почуття впевненості після 20 років змін [10].

9 травня 2002 року у День єдиної Європи польська політична еліта розпочала пропагандистську кампанію підготовки до референдуму щодо вступу до Європейського Союзу, адже наявною була політична воля закінчити переговори про вступ до 1 січня 2003 р. В червні 2003 р. у Польщі відбувся референдум із питання приєднання країни до ЄС. 77,85% учасників голосування висловили згоду. В конституцію держави були внесені відповідні зміни, які закріплювали членство країни в ЄС. Також відзначався пріоритет законодавства Співтовариства.

Неможна сказати, що всі поляки одностайно підтримали це рішення. 27 червня 2002 р. газета «Голос України» повідомляла, що в Польщі відбулися масові демонстрації противників вступу до ЄС. Радикальна партія «Самооборона» на знак протесту «проти соціальної, економічної та фінансової політики» уряду перекрила вулиці великих міст і автодороги. І це були не єдині акції протесту. Дуже обережно до цього процесу поставилася польська католицька церква, яка вважала цей вступ загрозою для духовності.

У липні 2002 р. у Польщі виникла небезпека урядової кризи. Несподівано подав у відставку віце-прем'єр країни, міністр фінансів М. Белька. Почав знижуватись курс польського злотого щодо долара. 16-18 серпня 2002 року Папа Римський Іоанн Павло II прибув до Польщі зі своєю дев'ятою пасторською поїздкою. О. Квасневський закликав понтифіка агітувати поляків за позитивну відповідь на майбутньому референдумі щодо членства Польщі в Європейському Союзі. 13 грудня 2002 року на самміті ЄС у Копенгагені Польща отримала запрошення 2004 р. вступити до Європейського Союзу, чим і скористалась [11].

19 лютого 2003 р. Європейська Комісія виробила єдиний підсумковий документ стосовно переговорного процесу, де зазначалось, що усі країни-кандидати виконали у повному обсязі

політичний критерій членства у ЄС. Виконання економічного критерію та адаптація законодавства мали завершитися до початку 2004 р.

У квітні 2003 р. Європарламент та Рада Європейського Союзу затвердили пропозицію щодо входження Польщі до ЄС 1 травня 2004 р. Урочисте підписання Афіньської угоди про приєднання відбулося 16 квітня 2003 р. До неї додатково були розроблені Акт, що стосується умов вступу, механізмів делегування представників від кожної країни до загальноєвропейських інституцій та спеціальні додатки [12]. З червня 2003 р. до березня 2004 р. Угода про приєднання Польщі (та 9 інших країн) до ЄС була ратифікована всіма країнами-членами ЄС.

1 травня 2004 р. Польща офіційно стала членом ЄС. Святкове прийняття 10 держав до ЄС відбулось у Дубліні. Ця подія завершила складний майже 15-річний підготовчий період, протягом якого РП послідовно виконувала умови прийому в ЄС, і одночасно ознаменувала початок нового періоду в житті країни [8].

Економічний розвиток Польщі після вступу до ЄС стабілізувався та мав непогані показники. Істотно збільшився об'єм іноземних інвестицій. Польські аналітики відзначають, що надзвичайно успішним після вступу в ЄС було функціонування національної банківської сфери. Також ефективно сприяли модернізації сільського господарства і конкурентоспроможності його продукції на європейському ринку доплати із структурних фондів ЄС.

Ефективною була діяльність польської дипломатії, направлена на забезпечення лідерських позицій в регіоні і активне закріплення за Польщею ролі посередника у відносинах між пострадянськими країнами (перш за все Україною, Молдовою і Білоруссю) і євроатлантичними структурами. Поступово і наполегливо Польща продовжувала лобювати реалізацію «східного вимірювання» зовнішньої політики ЄС, орієнтованого, перш за все, на забезпечення євроінтеграції України [13].

Укріплення відносин із США та НАТО, вступ до Євросоюзу були незмінними пріоритетами польської зовнішньої політики протягом 1990-х – початку 2000-х років. Але 2003 рік практично поділив союзників по НАТО через війну в Іраку. США, з якими в РП пов'язували особливі надії на сферу безпеки та Німеччина з Францією, країни – лідери Євросоюзу, залишились по різні сторони барикад. Польща беззастережно підтримала тоді американське вторгнення до Іраку, підтвердивши про себе думку Західної Європи, як форпоста американського впливу в Європі. Вторгнення в Ірак розділило також і польське суспільство. 17 березня президент Квасневський після бурхливих дебатів, при підтримці уряду, але без санкції парламенту, дав згоду на участь польського військового контингенту в іракських подіях.

Різні погляди в зв'язку з війною в Іраку наклали свій вплив на прийняття Конституції Євросоюзу, представлені Європейським Конвентом 20 червня 2003 р. на самміті ЄС у Салоніках. Уряд РП виступив з її негативною оцінкою та почав пошуки союзників, незадоволених нововведеннями Конвенту. Справа закінчилась сенсаційним провалом грудневого самміту ЄС у Брюсселі, де підтримана Іспанією Польща категорично відмовилась підтримати франко-германські пропозиції по Конституції [14].

Важко сказати, чи отримала Польща очікувану користь від союзу із США. Американська адміністрація лише на словах підкреслювала переваги відносин цих відносин. Навіть під час візиту пана Квасневського до Вашингтону, коли він намагався добитись для польських громадян перних пом'якшень при в'їзді до США, Дж. Буш пообіцявши своєї підтримки, - все ж перекинув відповідальність на компетенцію Конгресу. Польські аналітики все частіше висловлювались з приводу того, що їхня країна поступово втрачає своє значення для Америки та не зможе зайняти бажане друге місце після Великобританії, як союзника США у Європі. Для цього вона забезпечена дуже малими політичними, воєнними та фінансовими можливостями.

Тож, не треба, мабуть, було кривдити відносини з європейськими партнерами. Хоча відносини з Німеччиною та Францією вдалося таки вирівняти. З початку 2004 року всі три держави активізували контакти в пошуках шляхів виходу з брюссельського тупіка. 16 січня в Берліні відбувся самміт «Веймарського трикутника» на рівні міністрів закордонних справ, де явно було зрозуміло прагнення до діалогу всіх сторін. 16 червня 2005 р. в Брюсселі на самміті, присвяченому пошукам виходу з кризи через провал Конституції на референдумах у Франції та Нідерландах, Польща була однією з небагатьох держав, що виступила за продовження процесу її

ратифікації. 28 лютого 2005 року польсько-французький саміт за участю Ж. Ширака, О. Квасневського та 14 міністрів був представлений як завершення чварів між країнами [14].

Події, пов'язані з вступом у ЄС та непорозуміння у вирішенні суперечливих питань міжнародних відносин цієї структури, певним чином загнали Польщу в глухий кут, – з якого вона спромоглась таки вийти завдяки, не в останню чергу, наполегливості і прагматичності свого президента Квасневського, який зумів активізувати та укріпити свій вплив на інтегрування в європейські структури.

Після вступу до НАТО та ЄС зовнішня політика Польщі змінює свій вектор на Схід. РП і надалі прагнула займати позицію регіонального лідера Центрально-Східної Європи, вважаючи, що від цього в великій мірі залежатиме її значення як партнера в рамках НАТО та ЄС. Це пояснюється також вступом інших центральноєвропейських країн (Чехії та Угорщини) до Північноатлантичного альянсу та баченням польською стороною ролі своїх сусідів, зокрема, східних (Росії, України, Білорусі) [15].

Аналізуючи вплив Олександра Квасневського на зовнішні процеси Республіки Польща, можна стверджувати, що він досить послідовно й логічно виважено привів країну до виконання основного завдання зовнішньої політики: здобуття євроатлантичної та європейської інтеграції, що вважалось і вважається дотепер гарантією збереження суверенітету, а також безпеки. Отже, друга перемога Квасневського означала, що польські виборці дивились трохи далі, ніж лише вибори президента. Упродовж 10 років саме він був керівником держави і мав дбати про захист її від зовнішніх викликів і загроз та разом з дипломатичним корпусом формувати пріоритетні завдання та міжнародні орієнтири Польщі.

Президент Квасневський перш за все громадянин своєї держави, і відповідно цим обумовлювалась його здатність керувати нею згідно тих принципів, які визначала Конституція. Це вміру амбіційна, харизматична особа, яка здатна була переконати і повести за собою як політичний електорат РП, так і простих поляків. Його життєве кредо - прагматизм і компетентність.

Потрібно також зауважити, що жоден політик такого рівня та людина взагалі, не може бути застрахована від прорахунків і помилок на тому шляху, який було обрано в свій час. Не оминув їх і Олександр Квасневський, але все що він робив на своїй високій посаді, було підкорено перш за все інтересам національної безпеки РП та об'єднанню польського суспільства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кіш Є. Геополітичні наслідки інтеграції країн Центральної Європи в Європейський Союз / Є. Кіш // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: історія. – 2005. – Випуск 12. – С. 18-24.
2. Ковальова О. Інтеграційні стратегії країн Центральної і Східної Європи на сучасному етапі розширення Євросоюзу / О.Ковальова // Розширення ЄС: Аналітичний щоквартальник. - Вип.1 / Ред. О.П. Дергачов. – К.: Європейська комісія, 2003. – С. 20–38.
3. Чорна Н. Інтеграція Польщі у Європейський Союз як результат реалізації її зовнішньополітичного курсу / Н. Чорна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука. – Вінниця, 2005. – Вип.9. – С. 321–325.
4. Звягіна О.М. Олександр Квасневський – архітектор нової зовнішньої політики Польщі / О.М. Звягіна // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2012. - Вип. XXXII. – С. 351-356.
5. Bieleń S. Polska a nowy ład polityczny w Europie / S. Bieleń // Sprawy Międzynarodowe. – 1991. – № 2. – S. 23–34.
6. Wenerska M. Kwestie polityki zagranicznej w okresie stowarzyszenia Polski z Unią Europejską / M. Wenerska // Sprawy Międzynarodowe. – 1999. – № 2. – S. 105–122.
7. Ciok S. Polska w funduszach strukturalnych Unii Europejskiej / S. Ciok // Rozszerzenie Unii Europejskiej: Korzyści i koszty dla nowych krajow członkowskich / J. Kundera (red.). – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005. – S. 253–265.
8. Ложечкін В.С. Етапи європейської інтеграції Республіки Польща (1989-2004 pp.) / В.С. Ложечкін // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. –№ 2. – С. 49-53.
9. Чекаленко Л. Україна і Республіка Польща: від історичних стереотипів до стратегічного партнерства / Л. Чекаленко // Зовнішні справи. – 2010. - № 3-4.- С. 26-31.

10. Буглай Н.М. Президент О. Квасневський: людина і політик / Н. Буглай // Питання нової та новітньої історії: збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів кафедри нової та новітньої історії Навчально-наукового інституту історії та права МНУ імені В.О. Сухомлинського / відп. ред. д-р іст. наук, проф. Шкляж Й.М. – Випуск 1. – Миколаїв: МДУ; Ліон, 2011. – С. 84 – 110.
11. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003) / Відп. ред. С.В. Віднянський. – К.: «Генеза», 2004. – 616 с.
12. Documents concerning the accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic to the European Union // Official Journal of the European Union, L. – 2003. – Vol. 46, № 236.
13. <http://www.day.kiev.ua/136539/>
14. Михалев О. Дилеммы польской политики / О. Михалев // Международная жизнь. – 2005. – № 11.
15. Грицак П. Зовнішня політика Польщі у військово-політичній сфері та сфері міжнародної безпеки (1989-2000) / П. Грицак // Молода нація. Альманах. - № 1 (17). – К., 2001. – 208 с.

N.M. BUHLAY

PRESIDENTIAL ELECTIONS of 2000 In POLAND AND ENTRY of COUNTRY TO EUROPEAN UNION

Are analysed results of presidential elections of 2000 in RP and second victory of A. Kwasniewski. The process of entry of Poland is examined to European Union as one of prioritativ of foreign policy of end of 1990th – to beginning of 2000th.

Keywords: *presidential elections, foreign-policy prioriteti, European Union, regional leadership.*

Н.М. БУГЛАЙ

ПРЕЗИДЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ 2000 ГОДА В ПОЛЬШЕ И ВСТУПЛЕНИЕ СТРАНЫ В ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ

Анализируются результаты президентских выборов 2000 года в РП и вторая победа О. Квасневского. Рассматривается процесс вступления Польши в Евросоюз как один из приоритетов внешней политики конца 1990-х – начала 2000-х годов.

Ключевые слова: *президентские выборы, внешнеполитические приоритеты, Европейский Союз, региональное лидерство.*